

Marián, Marián K. a Marta vyrábjajú darčeky v chránenej dielni združenia Okraj. Foto: oz. Okraj

ČAS PRE SEBA JE PRIESTOROM PRE TVORIVOSŤ

ZAMESTNANÉ RUKY, UPOKOJENÁ MYSEL'

Pomalé je krásne. V prípade ručných prác to platí zvlášť. Niektorí ľudia ich prostredníctvom uniknú stresu, pre iných sú spôsobom, ako sa brániť úplnej nečinnosti.

Z preľudnejnej, uponáhľanej Obchodnej ulici vchádzam do Dvora remesiel, ktorý patrí bratislavskému Ústrediu Ľudovej umeleckej výroby. Razom si pripadám ako na návštavu u čarovnej babičky, kde sa po večeroch pradie, škľbe perie a vyšíva, a kde sa rozprávky bližia k skutočnosti. Kúsok tejto atmosféry si možno zadovážiť v tunajšom obchode, kde ponúkajú výrobky zo skla, keramiky, ktoré či textiliu – krásne a trváce, aké bežne nedostanete. Kto by však chcel zamestnať svoje ruky a upokojiť si mysel', nech vstúpi do niektornej z tvorivých dielni vo dvore a vyrobí si vlastný hlinený džbánik, drôtrený šperk či kus tkanej látky. Všetko, čo preto musí urobiť, je prihlásiť sa na niektorý kurz zo širokej ponuky ÚĽUV-u.

Ticho a koncentrácia

V hrnčiarskej dielni je neobvykle živo. Účastníci kurzu pôsobia ako skupinka priateľov, ktorí sa zišli pri káve. Ibaže namiesto šállok s voňavým nápojom majú pred sebou figúrky, tabuľky s obrázkami, hrnčeky či misky, ktoré horlivovo upravujú do záverečnej podoby. Dnes majú poslednú hodinu, no väčšina sa chystá pokra-

čovať v ďalšom kurze. „Toto je ťažká fyzická práca, ktorá vyžaduje veľkú psychickú koncentráciu. Obvykle je tu úplne ticho, každý je ponorený do toho, čo práve robi,“ hovorí lektorka Jana Randušková.

Ak máte z kusa hliny vytocioť na kruhu čosi použiteľné, nestihnete debatovať so susedom. A ani pri takej zdanlivo ľahkej úlohe, ako je glazovanie (farbenie) vypálených výrobkov, sa neoplatí byť nepozorným. Glazúry majú inú farbu pred a po vypálení. Navyše sa niektoré neznásajú a nesmú sa použiť súčasne. Práca s keramickej hlinou má ustálené postupy, ktoré nemožno preskočiť ani urýchliť. „Tento materiál na nás čakal milióny rokov, postupne sa naplavoval v rieках a opäť vysychal. Je predurčený na pomale spracovávanie. Aj preto sa tu neženime, každý napreduje podľa vlastného rytmu,“ vysvetluje lektorka.

Počas plných hlinených veciiek naozaj pôsobia akosi uzemňujúco. „Toto je terapia pre uponáhľaný svet, pre všetkých, ktorým chýba čas pre seba a priestor pre tvorivosť,“ hovorí kurzistka Zuzana. „Oddýchnem si tu, zabudnem na pracovné a iné problémy. Spojím prijemné s užitočným.“

Hmatateľné spomalenie

Na kurzy do Dvora remesiel chodia často ľudia z kancelárií, manažéri, učitelia, ale aj lekárky a právnickejky. Keramickú dielňu si vyberajú skôr tí mladší, do štvrtdesiatky. „Väčšinou sú veľmi citliví. Byť s nimi je pre mňa radostou a obohatením,“ hovorí lektorka.

Peter vyštudoval učiteľský smer na umeleckej škole a sem prišiel preto, aby sa zdokonalil v keramike. „Pred časom som prišiel do Bratislavu a aj takto som chcel spoznať umenie a nových ľudí. Mám dosť hektický život. Snažím sa zladiť prácu, školu, osobný život a tu môžem na chvíľu spomaliť, upokojiť sa a ešte aj niečo hmatateľne vytvorím.“

Na hrnčiarskom kruhu Peter vytáča hlavne úžitkové predmety – misky a džbániky, ktoré posúva ďalej ako darčeky. „Je to oveľa osobnejšie ako kupovanie vecí. Ja sám si taký dar väžim oveľa viac. Každý ručný výrobok je totiž iný, má v sebe kúsok z človeka, ktorý ho vytvoril.“ Zuzka si vybrať keramický kurz ako protivahu k svojmu zamestnaniu. „Pracujem v centre starostlivosti o zákažníkov, celý deň strávím pri počítači. Chcela som robiť niečo umelecké,

V hrnčiarskej dielni ÚĽUV-u zabudnete na stres a uponáhľaný svet. Foto: Pavol Funtál

Tvorivá práca v chránenej dielni im nedá upadnúť do nehybnosti. Foto: o.z. Okraj

Hotové výrobky Peter daruje iným. Foto: Pavol Funtál

"Nedajt

čosi vyrábať vlastnými rukami," hovorí. „Netušila som, že si pri tom aj oddýchнем, uniknem od stresu. Bolo to príjemné prekvapenie a jeden z dôvodov, prečo som už na druhom kurze a pôjdem na ďalší.“ Stísenie a spomalenie, ktoré zažíva v tvorivej dielni, podvedome prenáša aj do iných situácií. „Problémy riešim pojomnejšie, a keď je zle, pomyslím si na to, že v piatok budem vytáčať hrnčeky.“

Najviac ju baví vyrábať veci, ktoré môže používať, nie len vystavovať v poličke. „Už za jeden kurz pri našej lektorke Janke sa na hrnčiarskom krahu naučíte vyrobiť čosi funkčné. Vaša miska možno bude mať miestami hrubšie steny alebo príliš silné dno, ale laik by to nepoznal. Aj ja ešte robím chyby, preto sa snažím točiť pri každej príležitosti, aby som sa zlepšila,“ hovorí. „Začiatky nie sú najľahšie, ale netreba sa zbytočne stresovať. Nedajte sa oddať prvými nezdarmi a povedzte si, že na budúco to bude lepšie.“

Tkaná meditácia

Tkáčska dielňa pôsobí útlne a žensky. Asi aj preto, že sem chodia hlavne ženy. Od vysokoškoláčok po dôchodkyne, ktoré majú ešte stále chut učiť sa. Lektorka Jarmila Rybánska je odborničkou na všemožné textilné techniky. V ÚĽUV-e už dvanásť rokov vyučuje tkanie na krosnách, palič-

kovanie, plstenie, siefovanie či tkanie na ráme a najnovšie aj sitú čipku. „Mnoho ľudí postupuje z kurzu do kurzu, preto vytváram stále ďalšie, aby si mohli vyskúšať niečo nové.“

Každá textilná technika vrah potrebuje čas a trpežnosť. Odmenou je originálna vecička, ale aj pokojná a pohodová nálada. Zvlášť tkanie na krosnách priopomína meditáciu. Uvolníte sa, ale nemusíte sa sústrediť natolko, aby ste pri práci mlčali. Keď sa pohyb vašich rúk zautomatizuje, nič nebráni rozborovi s ostatnými. Samozrejme, aj tu musíte dávať pozor, aby ste sa nepomýlili.

„Napríklad palíčkovanie vyzerá veľmi náročne, a pritom je založené na prekladaní dvoch párov palíčiek. Zručný začiatočník vytvori za dve hodiny pätnásť až dvadsať centimetrový pásek podľa našej vzorkovnice.“

Pre mnoho žien, ktoré sa stretávajú v tkáčskej dielni, je to viac relax ako klasická škola. Aj sama lektorka tvrdí, že pri ručných práčach si oddýchnie najlepšie. „Robím to tak každý deň. Po kurze, ktorý sa končí o ôsmej večer, do polnoci paličkujem.“

Drotárska pavučina

Eva patrí k ľuďom, ktorým jeden kurz nestačí. Do Dvora remesiel sa vracia už niekoľko rokov. Vyskúšala drevorezbu, tkanie na krosnách, hrn-

čiarstvo, drotársvo a všeličo iné. „A to ešte nie som ani v polovici ponuky ÚĽUV-u“ priopomína. „Najskôr som sa prihlásila na výrobu bábik zo šúpolia. Tie ma od malička fascinovali. Teraz svoje poznatky posúvam ďalej – robím poseňia so šúpolinou pre kamarátov aj ako externá lektorka pre ÚĽUV. Popri tom si oddýchnuem a získam zaujímavé kontakty, ktoré sa niekedy rozvinú do hlbšieho priateľstva.“

Marta Mesárošová sa dlho venovala šitiu odevov, výšivke a pleteriu, a tieto zručnosti využíva aj ako lektorka drotárskej dielne. Šperky, ktoré tu na ukážku vystavuje, vyzerajú ako čipky utkané z jermnej pavučiny, ktorými sa krásia lesné vily. Prácu s drôtom totiž kombinuje aj s textilnými alebo košíkárskymi technikami. Vyučuje i klasické drotárstvo, pri ktorom sa zo silnejšieho drôtu vyrábajú väčšie predmety, napríklad zaujímavo zdobené misky.

„V minulosti bolo drotárstvo mužskou prácou, dnes sa mu venujú skôr ženy. Ja som začínala ako lektorka detských kurzov, čo bolo veľmi inšpirujúce. Teraz sa stretávam s ľuďmi rôzneho veku – objavia sa tu aj stredoškoláčky a jeden celý turnus som učila sedemdesiatročné dámy.“

Účastníci jej kurzov majú bez ohľadu na vek všeličo spoločné – pracujú precízne a dôsledne, a pri tom si často ani nevšimnú, ako ubieha čas.

"Jedí prvými nezdarmi," hovorí Zuzka. Foto: Pavol Funtá

Talenty na okrají

Chránená dielňa občianskeho združenia Okraj zamestnáva ľudí sociálne slabších alebo bez domova, ktorým život stážujú vážne zdravotné problémy. Za štyri hodiny denne si privyrobia na dôstojný život a objavia v sebe netušené talenty. Tvorivá práca im nedá upadnúť do nehybnosti – dáva im dôvod, aby vysíli von, robili čosi zmysluplné a stretávali sa s inými ľuďmi. Už cez veľké okno pri vchode vidno, čo všetko tu dokážu vyrobiť – maľované sklenené svietničky a taniere, keramiku, vence zo sušených bylinky a kvetov, textilné hračky. V reprezentácnej miestnosti, od podlahy po strop obloženej pestrofarebnými výrobkami, ma víta Marián, najstarší zamestnanec dielne. „Nech sa páči, len poďte ďalej,“ vedia ma do pracovnej časti, v ktorej sa horlivо činia ďalší dvaja zamestnanci – Martina a Marián K. Je tu čisto a útulne. Každý má svoj vlastný stôl zameraný na určitú výrobu. Mariánov je obložený farbami a štetcami – on je tunajším špecialistom v malbe na sklo. Martina s krajčírskym metrom okolo krku usilovne vystrihuje srdiečka z mäkkej červenej látky, ktoré neskôr zošije na stroji. Marián K., odborník na pomocné práce, čisti kahanec od zvyškov vosku a dožaduje sa nových úloh. Terry Singh, koordinátor chránenej dielne, je pripravený kedykolvek poradiť, pomôcť a povzbudiť.

„Vyrábame všetky možné darčekové predmety, ale zameriavame sa hlavne na malbu na sklo, textilné darčeky a bižutériu, ale aj keramické a aranžérské výrobky. Najčastejšie pracujeme na objednávku pre firmy alebo individuálnych zákazníkov. Predávame aj na špecializovaných trhoch,“ hovorí. „Snažíme sa získať čo najviac objednávok, aby sme mali zistenú prácu počas celého roka. Ak práve žiadnu záklazku nemáme, dopĺňame si zásoby vianočného tovaru, aby toho na nás koncom roka nebolo privel'a.“

Chcelo to len cvik

Firmy, ktoré majú viac ako 20 zamestnancov, musia prijať človeka s telesným postihnutím alebo platiť štátu pokutu. Tretou cestou je podporiť zákazkami niektorú z chránených dielni. „My sme pre nich výhodnou volbou, lebo sa svoje periaze aj niečo dostanú,“ hovorí Terry Singh. „Naše výrobky sa zákazníkom páčia,“ dodáva Marián a hrdzo ukazuje tanier vylepšený obrázkom dvoch andulek. Obdivujem precízne vypracované detaily. „Inspiráciu hľadám na internete,“ vysvetluje majster. „Zo začiatku som si myslie, že sa na ručné práce vôbec nehodim. Mal som nervy, prý obrázok som asi desaťkrát zmazal, kým sa mi ako tak podaril, ale vedúci mi velmi pomohol. Ukazoval mi, čo a ako mám robiť.“ Terry hovorí, že to bolo spoločné víťazstvo. Marián, ktorý má za seba búrlivú minulosť, nikdy predtým nepracoval. A keď už aj chcel, bránilo mu poškodené zdravie. „Nemám nohu, na jednej ruke nemôžem hybať prstami, mám operovaný žalúdok a denne beriem dvadsať liekov.“

„Každý ručný výrobok je iný, má v sebe kúsok z človeka, ktorý ho vytvoril.“

Z najhoršieho sa dostával v bratislavskom Útulku sv. Lujzy de Marillac, v ktorom opatrujú chorých ľudí bez domova. Odtiaľ sa prestúhal do domova sociálnych služieb v Rači. „Celý čas som tam len posedával, nemal som čo robiť. Veľmi som sa potesnil, keď mi sestríčka zo sv. Lujzy dala vedieť o tejto dielni. Asi tri mesiace mi trvalo, kým som sa zaúčil. Musel som prísť na to, ako si pridrážať kahanec zlou rukou, aby mi nestekali farby. Chcelo to len trochu cviku. Dotviedty som netušil, že by som čosi také dokázal vyrobiť,“ ukazuje na policu plnú svojich výtvorov.

Práca na mieru

Martina, ktorá prekonala detskú mozgovú obrmu, pracovala už v niekoľkých chránených dielniach. „Mala som šťastie – iné deti skončili ako ležiaci alebo na vozíku. Mňa mamina vypila plápu pomocou Vojtovej metódy, ale predsa len som pomalšia a na normálnu prácu by som nestačila,“ hovorí. „Sem som po prvýkrát

prišla vlani na Dušičky. Práve sa vyrábali venčce. Najsíkór mi to nešlo, ale uchytla som sa.“ Ked Terry Singh zistil, že Martina je vyučená krajčírka, vytiahol šíjaci stroj a ponúkol je prácu „na mieru“. „Moju špecializáciu je odevný textil. Začínala som s jednoduchšími vecami, ako je posteľná bielizeň a postupne som skúšala niečo náročnejšie. Po škole som šila len sporadickej, v sestry, ja som stroj nemala. Nesíkór som výsívala a maľovala obrazy, k šitu som sa vrátila až po pätnásťročnej prestávke,“ hovorí. „Niečo som zabudla, čosi mi ostalo ako rutina, ale toto je veľmi dobrý, jednoduchý stroj. Je radosť s ním pracovať,“ nežná pohľadza mašinu. O zdržení Okraj sa dozvedela od Mariána K., kamaráta a niekdajšieho kolegu z inej chránenej dielne. „Rodičia sa báli, že nebudem samostatná a nedokážem sa o seba postarať. Vždy som mala väčšie zdravotné problémy, ale veľmi som sa snažila pracovať. Hoci by som nemusela – mám invalidný dôchodok a vlastný byt, kde zíjem aj s manželom. Starám sa o domácnosť, ale chcela som vyjsť medzi ľudí a venovať sa aj niečomu inému ako domácim prácam.“

To je brnkačka

Terry Singh hovorí, že združenie Okraj ako jediná chránená dielňa na Slovensku zamestnáva ľudí s postihnutím, ktorí nemajú domov alebo ich príjem, oklieštený napríklad exekúciami, nepresahuje nad 150 eur. „Z tejto cielovej skupiny máme šestnásťčlennú čakateľov. U nás ide o to, či je človek trpezlivý a má chut' učiť sa nové veci. Nie sú majstri na všetko, takže pre našich zamestnancov robíme kurzy, na ktorých sa zdokonalia v rôznych technikách.“

Marián K. si pocháva, že ich tu zaúčali aj v takej potreбnej veci, akou je práva pomoc. „To bolo fajn,“ povzdychnie si predajca Nota bene, ktorý už výše dvadsať rokov zápasí zo skeletovým multiplexom. Práve trhá vatu na malé, nádychané kúsky, ktorými bude vyplňať zošitné srdiečka. „Mnú je jedno, čo robím, len aby nejaká robota bola,“ tvrdí. „Marián chce každú úlohu dokončiť v rámci jedného pracovného dňa, teda počas štyroch hodín. Fascinuje ma, keď poisse: To je brnkačka,“ dodáva Terry Singh, ktorý sa k práci s ľuďmi bez domova dostal cez zdrženie Proti prúdu, kde pracoval ako streetworker. Marián K. sa do dielne zasa dostal prostredníctvom Nota bene. Ešte nedávno býval na ubytovni, ktorá je od dielne vzdialenosť len kúsok cez ulicu. Zhoršujúci sa zdravotný stav ho však prinútil prestúhať sa do domova sociálnych služieb v Podunajských Biskupiciach. Nebol si istý, či odtiaľ dokáže dochádzať do práce na druhom konci mesta. „Takého dobrého pracovníka sme sa nechceli vziať a on si našiel spôsob, ako sa sem dopraviť,“ hovorí koordinátor dielne. Marián je však húževnatý a po odchode z dielne ešte predáva aj Nota bene. „Domov sa vraciám o pol ôsmej večer. Nechcem zostať v nečinnosti.“